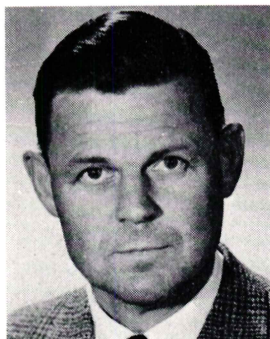

Hälsoupplysning i barnavården

En inventering av informationsskrifter vid barnavårdsmottagningar i Kalmar län

Lars Himmelmann

Sten Widell

Den hälsovårdsupplysning som sker vid våra barnavårdsmottagningar spelar en mycket stor roll i den förebyggande hälsovården. Genom distrikts-sköterskorna får mödrarna hjälp att lösa de problem som uppstår då det gäller barnets fysiska och psykiska hälsa. Den information som på detta sätt muntligen ges till mödrarna är ibland otillräcklig för att tillfredsställande täcka mödrarnas behov av upplysning. Som komplement till denna muntliga information användes därför olika former av upplysningsskrifter och broschyrer.

På de flesta barnavårdsmottagningar samlas under åren en mängd olika typer av tryckt informa-

Den tryckta hälsoinformationen vid barnavårdsmottagningarna spelar stor roll i den förebyggande hälsovården. En inventering av sådan information i ett landstingsområde visar god tillgång på lämpliga skrifter. Dessa synes dock i mycket växlande grad utnyttjas av olika barnavårdsorgan. Behovet av en bättre kännedom om tillgängligt upplysningsmaterial motiverar fortlöpande insatser från centralt håll i landstingen.

Lars Himmelmann är biträdande länsläkare i Göteborg och Bohus län och Sten Widell är överläkare vid medicinska barnkliniken i Kalmar.

tion. Ofta är dessa skrifter avsedda att ge information om en viss vara eller en snävt begränsad problemställning. Speciellt då det gäller information om barnmat föreligger på nästan varje barnavårdsmottagning ett flertal olika skrifter, delvis med motsägande innehåll. Det torde vara svårt för barnavårdsmottagningens föreståndare att välja ut den eller de informationsskrifter som är de mest lämpliga. Inte heller har distriktssköterskan möjlighet att skaffa sig en överblick över vad marknaden kan erbjuda på detta område. Landstingen innehar dock vissa skrifter och broschyrer vilka kan rekvideras av barnavårdsmottagningarna.

Ett landstingsområde — 86 olika informationsskrifter

Inom Kalmar läns södra landstingsområde finns fyra barnavårdscentraler, fjorton barnavårdsstationer och femton filialmottagningar till dessa stationer. Vid en inventering av upplysningsbroschyrer vid trettio barnavårdsmottagningar under våren 1968 fanns vid dessa mottagningar 86 olika typer av informationsskrifter. Dessa har varierat från mycket påkostade böcker i flerfärgstryck till korta meddelanden på en tryckt sida utan illustrationer.

Av de 86 skrifterna hänför sig 13 till broschyrer om uppfödning och barnmat, 11 rör olycksfall och förgiftningar, 24 psykisk hälsovård, 9 tandvård, 9 infektionssjukdomar och vaccinationer, 5 hudvård, 7 allmän spädbarnsvård och 8 speciella sjukdomar.

Flitigaste utgivare nämligen av 20 stycken skrifter har varit Svenska föreningen för psykisk hälsovård. Svenska Socialvårdsförbundets socialmedicinska barnavårdsdelegation står som utgivare för 12 skrifter. Av de 22 skrifter som delvis utgör reklam för en vara eller tjänst har Findus och Semper tillsammans utgivit 8 skrifter. Tryckåren förskrifterna varierar från 1948 till 1968, dvs. de äldsta är tjugo år gamla, vilket måste anses som en avsevärd ålder för en upplysningsskrift i förebyggande barnavård.

Tabell 1. Principer för utdelning av informationstryck vid olika typer av barnavårdsorgan.

Barnavårdsorgan	Antal skrifter som utdelas		
	Till samtliga barn	Vid behov	Totalt
Barnavårdscentraler	7—11	1—27	8—38
Barnavårdsstationer	0—10	0—11	2—18
Filialmottagningar		0—11	3—19

Antalet skrifter för utdelning vid centralerna varierar mellan 13 och 38 med ett medeltal av 16. (Exklusive de av Svenska föreningen för psykisk hälsovård utgivna skrifterna i serien "Ta barn på allvar" som finnes i ett varierande antal på nästan samtliga mottagningar).

Alla de vid mottagningarna befintliga broschyrerna delas emellertid ej ut till alla barn som besöker mottagningen (tabell 1). Vid enstaka barnavårdsmottagningar sker ingen obligatorisk utdelning, medan vid en central varje barnamoder får 11 olika broschyrer. I den obligatoriska utdelningen skiljer sig barnavårdscentralerna från barnavårdsstationerna och filialmottagningarna. Vid de förra utdelas i medeltal 11 skrifter medan vid

de senare varje moder i medeltal får c:a 5 skrifter.

Till de böcker som oftast utdelas hör "Findus ABC om barn och barnmat" och "Sempers Babys egen bok" vilka tilldelas samtliga nyblivna mödrar vid 16 respektive 20 mottagningar. Landstingsförbundets skrifter Spädbarnskost och Småbarnskost hör också till de populära och utdelas vid 13 respektive 14 mottagningar. "Barnets farliga värld" finns vid 11 mottagningar och utdelas till alla nyblivna mödrar vid 8 av dessa. Svenska Socialvårdsförbundets skrift "Barn och smitta" utdelas till samtliga mödrar vid 8 mottagningar.

Informationsskrifternas innehåll

Kostråd. Allmän barnavård

Bland de skrifter som behandlar uppfödning och barnmat ger den av AB Findus utgivna "ABC om barn och barnmat" en utförlig och aktuell information om uppfödningen i spä- och småbarns-åldern. Boken har ett allmänt tilltalande utseende och är mycket lättläst. En kortfattad beskrivning av den normala utvecklingen under det första levnadsåret ingår, liksom några råd om pott-träning, matvägran, allergiska symptom samt behandlingen av diarré och förstoppning. AB Sempers "Babys egen bok" handlar huvudsakligen om uppfödning och barnmat och liknar Findus-broschyren både till innehåll och utformning. Båda böckerna kan rekommenderas till allmän utdelning vid distrikts-sköterskans första hembesök.

Svenska Landstingsförbundets småblad om "Spädbarnskost" och "Småbarnskost" ger god information om matordningen från avvänjningen och framåt. I marginalen finns en liten bildserie om olika olycksfallsrisker i hemmet. Broschyerna kan lämpligen delas ut vid besöken å barnavårdsmottagningen vid 4—5-månadersåldern, respektive 1-årsåldern.

Bland broschyrerna i allmän barnavård ger Konsumentinstitutets "Späda barn i goda händer" en bra och adekvat samt relativt omfattande information om spädbarnets skötsel, den normala utvecklingen och de vanligaste sjukdomarna un-

der första levnadsåret. Av likartat innehåll men mer modern är Socialvårdsförbundets nyligen utgivna bok *"Spädbarnsvård"*. Den är skriven av professor Bo Wahlquist och ersätter professor Arvid Wallgrens 1963 utgivna *"Späda barns vård"*. En obligatorisk utdelning av denna bok — på landstingets bekostnad — till samtliga mödrar borde övervägas.

Svenska Socialvårdsförbundets *"Friska barn i åldern 1—10 år"* har utgivits i åtskilliga, delvis omarbetade upplagor sedan den första gången utkom 1938. Samtliga upplagor, även den senaste från 1966, är emellertid slut, och det planeras nu att göra en fullständig omarbetning av boken, som sålunda inte kan beräknas komma ut på nytt inom den närmaste tiden.

Svenska Socialvårdsförbundets *"Hur hjälper samhället mor och barn"* innehåller utförlig socialmedicinsk information och kan lämpligen delas ut till mödrarna redan på BB eller på Mödravårdscentralen.

Sjukdomar. Vaccinering. Psykisk hälsovård

Svenska Barnavårdsförbundets *"Barn och smitta"*, skriven av professor Curt Gyllenswärd, innehåller en allmän information om förkylningssjukdomarnas orsaker och uppkomstbetingelser och om hur man bäst skall skydda barn för smitta. Broschyren kan rekommenderas till allmän utdelning på barnavårdsmottagningarna.

De båda informationsbladen *"Anvisningar för skötsel av barn, som undergått ympning mot smittkoppor- resp. trippelympning"* bör lämnas ut till alla mödrar i samband med smittkoppsympningen, resp första trippelvaccinationen på barnavårdscentralen. Medicinalstyrelsens broschyrer *"Vaccination calender"* och *"Care of person vaccinated against smallpox"* innehåller råd och upplysningar på 10 olika språk. De bör finnas tillgängliga på barnavårdsmottagningar, där man har icke svensktalande klientel.

De broschyrer som berör den psykiska hälsovården bör i princip endast delas ut till föräldrarna i de fall, där det framgår att man har speciella svårigheter med barnen. I den serie småbroschyrer som utgivits av Svenska föreningen för

psykisk hälsovård ges korta men adekvata upplysningar och råd i varje fråga. I broschyrerna lämnas också hänvisning till böcker som mera utförligt behandlar problemen. Broschyrerna *"Ta barnet i famn"* samt *"Mitt barn skall till sjukhus"* bör dock lämnas ut till samtliga mödrar. De får då också kännedom om de övriga broschyrerna i serien och kan vid behov efterfråga dessa på barnavårdsmottagningen.

Förutom de här redovisade skrifterna *"Barnet söker kontakt"* och *"Vad skall jag säga mitt barn"* — en i dagens läge något föråldrad rådgivning om barnens sexualupplysning — har Svenska Socialvårdsförbundet utgivit ytterligare några broschyrer i liknande ämnen, såsom *"Föräldrarnas förhållande till barnen"*, *"Pappa och barn"* och *"Om lydnad och disciplin i uppfostran"*. De är alla trevligt uppställda, lättlästa, ger god upplysning och rådgivning och kan rekommenderas till föräldrar som är särskilt intresserade.

De i gruppen "hudvård" ingående broschyrerna innehåller alla reklam för olika hudpreparat, men dessutom viss upplysning om hudvård i allmänhet hos spädbarn. Ingen av dem kan emellertid speciellt rekommenderas till obligatorisk utdelning på barnavårdsmottagningen. I böckerna i allmän barnavård, exempelvis Bo Wahlquists *"Spädbarnsvård"*, ges en fullt adekvat information om spädbarnets hudvård.

Olycksfallsprofylax

I gruppen olycksfallsförebyggande broschyrer är Folksam's *"Barn och hemmets inre säkerhet"* ett referat av föredrag och diskussioner från en konferens som 1966 hållits i frågan av Samarbetskommittén mot barnolycksfall. Då den inte ger någon praktisk information i egentlig mening, har den inga kvalifikationer som upplysningsskrift i sammanhanget. Recips *"Faror i barnets värld"* ger en god och allsidig information om olika slag av barnolycksfall. Det rika och talande bildmaterialet samt den lätta, något kåserande framställningsformen gör broschyren mycket lättläst.

Detsamma gäller den av försäkringsbolagens upplysningstjänst utgivna broschyren *"Barnets farliga värld"*, som är sammanställd av professor

Berfenstam och docent Ehrenpreis. I denna ges en mycket vederhäftig och allsidig information om olika former av barnolycksfall med enkla och klara varningsregler och föreskrifter. Boken är rikt illustrerad och mycket lättläst. Den innehåller också en beskrivning av mun-mot-mun-metoden samt tekniken vid yttre hjärtmassage. Denna broschyr bör i första hand rekommenderas till obligatorisk utdelning på barnavårdscentralerna, eventuellt tillsammans med Recip-broschyren.

Av de båda väggbroschyerna "*Rädda barnens hustavla*" och "*Gör hemmet giftsäkert*" utgör den förra i form av en kort bildserie en påminnelse om olika olycksfallsrisker i hemmet, medan den senare i textform ger en rad korta råd och varningar rörande olika förgiftningsrisker i hemmet. Båda broschyrerna kompletterar varandra och kan också rekommenderas till allmän utdelning på barnavårdscentralen.

Tandvård. Hörselskador

I ämnet tandvård har Tandvärnet utgivit några broschyrblad, av vilka "*Tandvårdsråd*" närmast är en modernisering av "Minneslista för god tandvård". Både i "*Tandvårdsråd*" och i Folk tandvårdens "*De första tänderna*", som är något utförligare i sin framställning, ges instruktioner om munhygien, tandborstning och lämpligt kostval. Båda broschyrerna hör till dem, som bör delas ut till alla.

Folk tandvårdens "*Anvisningar för fluortillförsel genom tabletter*" bör naturligtvis endast användas inom de distrikt, där fluorkoncentrationen i dricksvattnet motiverar extra fluortillförsel. Thules "*Tandsjukdomarna*" är en i och för sig intressant och välskriven broschyr om tändernas anatomi och om olika tandsjukdomar. Den torde dock inte lämpa sig för utdelning på en barnavårdscentral.

Av de återstående broschyrerna är Skolöverstyrelsens "*Kanske han hör illa*", en kortfattad och bra skrift om hur en maskerad hörselskada kan manifestera sig i barneåldern. Den borde egentligen förtjäna att få en större läsekrets än vad som f. n. tycks vara fallet. Den kan rekommenderas till allmän utdelning i 2—3-årsåldern.

Skolöverstyrelsens "*Olle lyssnar, ser, talar*" är en upplysningsskrift till föräldrarna till barn med känd hörselskada. Den hör snarare hemma på en öronklinik än på barnavårdscentralen. Detsamma gäller broschyrerna "*Spastiska barn*" och "*Barn med kramper*", som hellre bör finnas tillgängliga på lasarettens barnavdelningar.

Sammanfattande synpunkter

Det samlade intrycket man får efter granskningen av de här insamlade broschyrerna är, att tillgången på informationsmaterial av god kvalitet f. n. får anses vara tillfredsställande och att det väl täcker behovet inom de olika ämnesområdena. Att detta material sedan utnyttjats i mycket växlande grad på olika platser inom den förebyggande barnavården får sannolikt skyllas på bristande kännedom om vad som funnits att erbjuda. Det kan därför kanske vara motiverat att man på centralt håll inom landstingen bevakar och granskar nytryck som kan ha intresse för den förebyggande barnavården och sedan lämnar uppgift till de olika barnavårdscentralerna om vilka av dem som kan rekommenderas till obligatorisk utdelning. För att en broschyr verkligen skall bli uppmärksammas och läst av föräldrarna måste den vara väldisponerad, kortfattad och lättförståelig, den måste ha ett lockande utseende och i tillämpliga fall gärna försedd med (talande) illustrationer. Antalet skrifter inom varje ämnesområde bör vara så begränsat som möjligt, och alla från centralt håll rekommenderade broschyrer bör delas ut gratis.